רסא זמן הדלקת נרות לשבת. ובו ד׳ סעיפים:

א א ספק חשיכה והוא א (א) **בין השמשות** (היינו כדי שיעור הלוך ג׳ רבעי מיל אחר שקיעת החמה (טור בסי׳ רצ״ג וכדלקמן ס״ס ב׳) (ושיעור מיל הוא שליש שעה פחות חלק ל׳) ב (א) **אין מעשרים את הודאי** ג (ב) **ואין מטבילין את הכלים ואין מדליקין את הנרות** ד **ואין מערבין עירובי תחומין** וע״ל סי׳ תט״ו ס״ב **אבל מעשרין את הדמאי** ה **וטומנין את החמין** (ב) **ומערבין עירובי חצרות** וע״ל סי׳ שנ״ג ו (°) ב **ומותר לומר לעכו״ם בין השמשות להדליק נר לצורך** (ג) **שבת** * ג **וכן לומר לו לעשות כל מלאכה שהיא לצורך מצוה או שהוא טרוד ונחפז עליה:** הגה וכן מי שקבל עליו שבת שעה או ב׳ קודם חשיכה יכול לומר ז להדליק (ד) הנר ושאר דברים שצריך (מהרי״ו סי׳ ק״ו) וע״ל סי׳ שמ״ב:

ב ד **יש אומרים** ח **שצריך להוסיף מחול** (ה) **על הקודש** ה **וזמן תוספת זה הוא** (°) **מתחלת השקיעה שאין השמש נראית על הארץ עד זמן בין השמשות והזמן הזה שהוא ג׳ מילין ורביע רצה לעשותו כולו תוספת עושה רצה לעשות ממנו מקצת עושה ובלבד שיוסיף איזה זמן שיהיה ודאי יום מחול על הקודש** ו **ושיעור זמן בין השמשות הוא** ט **ג׳ רבעי מיל שהם מהלך** (ו) **אלף ות״ק אמות קודם הלילה:**

מגן אברהם

רסא א. בין השמשות. (°) ואם נסתפק אם היא ב״ה אסור [ב״ח]: ב. אין מעשרין. דה״ל כמתקן וה״ה דאסור להפריש חלה (°) וכ״מ ספי׳ ר״ם ועסי׳ תק״ו: ג. ואין מטבילין. דמתקן מנא הוא: ד. ואין מערבין. דמקנא ביתא הוא כמ״ש סימן תקכ״ח: ה. וטומנין. בדבר שאינו מוסיף הבל כמ״ש רסי׳ רנ״ז אבל לשאר דברים דין ב״ה כמו בשבת עצמה: ו. ומותר לומר. (°) אבל לעשר ולהטביל לא הוה מצוה ועירובי חצירות הוי מצוה [מ״מ] וכ״מ כ׳ דע״ח לא הוה מצוה אלא שהוא טרוד ונחפז עליה ע״כ וא״כ אם אין לו מה יאכל בשבת או שאין לו כלים מותר להטביל ב״ה. ומיהו יש שבותים שאסורין גם ב״ה כמ״ש סימן ת״ט ס״ג וסימן תט״ו ס״ב (°) ☜ וכתב רש״ל בתשו׳ רסי׳ מ״ו כל דבר שאם לא בא לידו היה מצטער עליה נמצא שהיה מצטער בשבת (הוא דהתירו) [מותר] ועוד לבי נוקף להחמיר דאם הוא עסק גמור לצורך חול שא״ל לו כלל בשבת אסור אפי׳ מצטער עליה אבל לצורך גדול או בהפסד מרובה שרי שבות ובפרט שבות דאמירה לעכו״ם וכן מותר לומר לעכו״ם ב״ה להדליק נר ביום שמת בו אביו מאחר שהעולם נזהרין בו חשבי׳ ליה כלצורך גדול דאין חילוק בין צורך גדול להפסד מרובה עכ״ל: ז. להדליק נר. אפי׳ שלא במקום מצוה דכיון שעוד היום גדול בודאי יש מקומות שעדיין לא קבלו עליהם שבת ודמי׳ להא דאמרינן איניהו מיכל אכלי לדידן מסתים לא סתים [שם]. וא״ת הא בלא״ה שרי דאי בעי לא קבל שבת עליה (°) כמ״ש ססי׳ רס״ג וי״ל דשאני התם דמיירי ביחיד המקבל עליו שבת אבל בצבור שקבלו עליהם שבת חל עליהם שבת בע״כ וגרע מב״ה (°) כמ״ש ס״ד ולכן הוצרך מהרי״ו לטעם אחר, ומשמע מדבריו דאם הוא חצי שעה סמוך לחשיכה דאז אפשר דכל מקומות ישראל קבלו עליהם שבת אסור לומר לעכו״ם. ומיהו לצורך מצוה אפשר דשרי דלענין אמירה לא מחמרינן טפי מב״ה וכ״מ במהרי״ו שם וכ״כ רש״ל[1] בתשובה: ח. שצריך להוסיף. והוי מ״ע דאורייתא: ט. ג׳ רבעי מיל. והוא כמו רביעית שעה קודם ל״ה. וב״ח כתב שיש להחמיר

ט״ז מגן דוד

הכנסת ואינו יודע אם הודלק בבית דירה שפיר יאמר ל׳ הדליקו בחיר״ק דהוא ל׳ שאלה:

רסא (א) אין מעשרין את הודאי. פירש״י שתיקון מעליא היא ואע״ג דשבות בעלמא היא ס״ל גזרו על שבות אף ב״ה וטבילת כלים הוה נמי שבות דנראה כמי שמתקן כלי וכתב ב״י דא״כ כיון דקי״ל בסימן שמ״ב דכל שבות לא גזרו עליו ב״ה א״כ מעשרין הודאי ב״ה (°) אלא דהטור כתב שם דלא גזרו על השבות ב״ה היינו לצורך מצוה או שהיה טרוד וע״כ כ׳ כאן בסיפא דמותר לומ׳ לעכו״ם ב״ה להדליק נר לצורך שבת כו׳. ולפי זה דגם בטבילת כלי באם הוא צריך לו לשבת ואין לו אחר דיכול להטביל ב״ה אלא שיש היתר אחר דהיינו ליתנו לעכו״ם במתנה כמ״ש ביו״ד סימן ק״כ סט״ז א״כ לא נתיר השבות אפילו ב״ה: (ב) ומערבין עירובי חצירות. בגמרא פרכינן הא גופא קשיא אמרת ג׳ דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ע״ש עם

באר הגולה

א שבת ל״ד: ב ר״י: ג רמב״ם בפכ״ד מהלכות שבת ה״א הביאו טור והב״י סימן שמ״ב: ד הרי״ף ורא״ש והר״ן והמגיד בפרק ה׳ ה״ד בשם הרמב״ן מהא דיומא פ״א: ה המגיד שם: ו שבת ל״ד וכרבי יהודה וכדמפרש לה רבה:

עטרת זקנים

רסא * וכן לומר לו לעשות לו כו׳. דהיינו אפילו לצורך מלבוש ללבוש באותו שבת וכן לצורך גדול והפסד מרובה שרי בכל ענין. וכן אם שכח להדליק נר של יאר צייט מבעוד יום מותר לומר לעכו״ם בין השמשות להדליק (מהרש״ל סימן מ״ו):

נתיב חיים

רסא °) במ״א ס״ק ב׳ וכ״מ ספי׳ ר״ם. נ״ב ואם אין לו לחם לבן אחר נ״ל דמותר:
°) ס״ק ו׳ אבל לעשר ולהטביל הוא עצמו לא. כצ״ל:

חתם סופר

רסא במחבר סעיף א׳ רביעי מיל אחר שקיעת החמה. נמחק אחר ונ״ב קודם:

יד אפרים

רסא במג״א ס״ק ו׳ וכת׳ רש״ל בתשו׳ סימן מ״ו כל דבר שהוא נחפז שאם הוא דבר שאם לא כו׳ אז מותר ועוד כו׳. כצ״ל:

לבושי שרד

רסא ט״ז סק״א (°) אלא דהטור כ׳ שם דהא דלא גזרו וכו׳ ולפ״ז י״ל דגם בטבילת כלי וכו׳. כצ״ל: מג״א סק״א (°) ואם נסתפק. אע״ג דביה״ש גופיה ספק הוא והוי ס״ס לא מהני דספק חסרון ידיעה אינו כלום: ש״ע ס״א (°) מותר לומר לנכרי. דאמירה לנכרי שבות ונתבאר בסי׳ שמ״ב דלא גזרו על שבות ביה״ש לצורך מצוה או שהוא טרוד ונחפז. ומה דאסור לעשר ולהטביל משום דלא מקרי מצוה דאם לא יאכל ולא ישתמש בכלי ליכא חיוב ומה דלא הוי נחפז משום שיש לו מאכלים וכלים אחרים משא״כ בשאין לו י״ל דשרי וזהו מובן דברי המ״א סק״ו: מ״א סק״ו (°) וכת׳ רש״ל בתשובה סי׳ מ״ו (כל דבר שהוא נחפז שאם הוא דבר שאם לא בא לידו הי׳ מצטער עליה נמצא שהי׳ מצטער בשבת אז מותר ועוד וכו׳ כצ״ל). והרש״ל מפרש מהו ענין טרוד ונחפז: רפק״ז (°) להדליק הנר. מגוין בטעות ומקומו הוא בהגה: שם (°) כמש״כ בסי׳ רס״ג. במג״א סק״ל: שם (°) כמ״ש לקמן ס״ד במ״א ס״ק י״ב: ש״ע ס״ב (°) מתחלת השקיעה. מתחלת השקיעה עד לה״כ אמרינן פרק מי שהיה טמא

באר היטב

רסא (א) בין השמשות. ואם נסתפק אם הוא בין השמשות אסור. ב״ח: (ב) ואין מטבילין. ואם הוא צריך לו לשבת ואין לו אחר יכול להטביל בה״ש אלא שיש היתר אחר ליתנו לעכו״ם במתנה או ע״י הערמה כגון שטובל מים כדי לשתות בו. ט״ז ועיין בי״ד סימן ק״ך סק״ז: (ג) שבת. וכן כל דבר שהוא הפסד מרובה אף שאין צורך שבת ולצורך מצוה נמי מותר לומר לעכו״ם לעשות בין השמשות. וכן מותר לומר לעכו״ם בה״ש להדליק נר יא״צ מאחר שהעולם נזהרין בו חשבינן ליה כלצורך גדול דאין חילוק בין צורך גדול להפסד מרובה. רש״ל ועיין מ״א ועיין סימן שמ״ב: (ד) הנר. אפי׳ שלא במקום מצוה כיון שעוד היום גדול: (ה) על הקודש. והוי מ״ע דאורייתא: (ו) אלף ות״ק. והוא כמו רביעית שעה קודם ל״ה ורוב פוסקים כתבו ב׳ שעות קודם הלילה צריך להוסיף שהוא חלק י״ב דומיא דשביעית דתוספת הוא למ״ד יום חלק י״ב

ביאור הגר״א

רסא ס״א והוא. שם ב׳: והיינו. שם כרבה: ושיעור. פסחים ל״ד א׳ וע׳ סי׳ תנ״ט ס״ב ומש״ש: ואין מערבין. גמ׳ שבת שם: עירובי. שם: ומותר לומר כו׳. וכן. ע״ש רש״י ד״ה ספק חשיכה אבל הרמב״ם סובר דלאתי אפי׳ כרבי ולא אמר רבי אלא בהג״ג ורא״ה דלא אשכחן מילתיה דר׳ אלא לענין עירוב וע׳ סי׳ תט״ו ס״א אין כו׳ או מפני כו׳: ובכן מי שקבל. עמ״א: ס״ב י״א שצריך. כת׳ בלשון יש אומרים לפי שהרמב״ם לא כת׳ תוספת אלא בעינוי יוה״כ אבל בשביתה לא כת׳ שום תוס׳ ועי׳ בהלכות שביתת עשור פ״א וטעמו מדאמרי׳ בירוש׳ ריש שביעית ר״ג וב״ד התירו לאיסור ב׳ פרקים הראשונים ר׳ יוחנן בעי לא כן תנינן אין ב״ד יכול לבטל דברי ב״ד חבירו עד כו׳ ר׳ אחא בשם ר׳ יונתן בשעה שאסרו למקרא סמכו ובשעה שהתירו למקרא סמכו בשעה שאסרו למקרא סמכו בחריש ובקציר תשבות כו׳ ובשעה שהתירו למקרא סמכו ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך מה ערב שבת בראשית אתה מותר לעשות מלאכה עד שתשקע החמה אף ערב שבתות שנים אתה מותר לעשות מלאכה עד שתשקע החמה וכ״ה בגמ׳ ריש מ״ק ד׳ א׳ ור׳ יוחנן אמר כו׳ ואע״ג דפריך שם ע״ז מ״מ משבת לא חזר וכן משמע בספ״ב דשבת דקאמר עם חשיכה אין ספק חשיכה לא ואם איתא הרי תוספת שבת קדים ותוס׳ פ״ק דר״ה ט׳ א׳ דחיק משום דתוספת ל״ל שיעורא וכבר כ׳ הרא״ש בפ״ד דברכות סי׳ ו׳ דע״כ יש שיעור ממ״ש ברפ״ג דשבת קמ״ח ב׳ דהא תוספת יוה״כ כו׳. וע״כ אין מניחין אותן לאכול עם חשיכה ליגע באיסור כרת דהא גם שם לא אמרינן אלא תוספת דוקא וכן עיקר וכ״ה מסקנת התוס׳ שם דלא״ל תוספת אלא ביוה״כ כהרמב״ם וח״ש וכ״ה מתירין עם השמש ותנן בפ״ב דשבת ל״ד א׳ ספק חשיכה אין מעשרין כו׳ אבל ודאי מצוה להוסיף וזהו התקיעות שהיו: וזמן תוספות זה מתחלת כו׳. ר״ל דב׳ שקיעות הן כמ״ש תוס׳ בשבת ל״ה א׳ ד״ה תרי מהא דפסחים ל״ד א׳ וכ״ה כדבריהם בברכות ב׳ ב׳ וכפי׳ תוס׳ שם: שאין השמש. דקודם לכן א״א כמש״ס י״ז ב׳ במתני׳ וכל זה דחוק לשיטת ור״ת הנ״ל שצריך תוספת אבל מתניתין מכרעת כהרמב״ם ותוס׳ דא״ל וכמש״ל: עד זמן. דלא״כ ג״כ לא אפשר דבלא״ה אסור: שהוא ג׳. מהא דפסחים כנ״ל בתוס׳ הנ״ל. וכל זה הוא לשיטת התוס׳ הנ״ל אבל ליתא דא״כ מע״ה עד הנץ שוה כמין השקיעה עד לאת הכוכבים ובאמת אינו כן כמ״ש לעיל והחוש מכחיש לכל רואה שמע״ה הוא שיעור גדול הרבה מאוד על לה״כ אחר השקיעה ובמדינות הנוטין לצפון שע״ה מתחיל בקיץ בחצי הלילה א״כ אין ל״ה כלל בקיץ אלא דבה״ש מתחיל מתחלת השקיעה תיכף עד הכסיף התחתון והוא ג׳ רבעי מיל באופק בבל ובזמן תקופת ניסן ותשרי ובתחלת השקיעה בה״ש גמור וכ״מ שהוזכר משתשקע החמה הוא בתחלת השקיעה וכן לענין תענית כל תענית שלא שקעה כו׳ ובתחילת השקיעה מיד מותר לאכול דקי״ל ספקו שלו מותר וע׳ מרדכי בפ״ק דתענית אלא שנהגו להמתין עד ל״ה משום דמספקא לן אי הלכה כר״י או כר׳ יוסי כמש״ס הלכה כר׳ יהודה לענין כו׳ ושיעור בה״ש דר״י אחר שהכסיף כמ״ש שם דשליש בה״ש דר״י ולפיכך צריך לעשות בתענית כר׳ יוסי וכמש״ס והלכה כר׳ יוסי לענין תרומה ואע״ג דמקילינן בתענית דספקו שלו מותר לא מקילינן תרי קולי לעשות ג״כ כר׳ יהודה ועיין רא״ש ספ״ב דשבת סכ״ג ולענין תענית אף שדבריו תמוהים בודאי שצריך לנהוג בתענית כר׳ יוסי כיון שנפסק הלכה כר׳ יוסי לחומרא אבל לענין שבת הוא כנ״ל וכן לענין חנוכה ג״כ מהתחלת השקיעה וכ״ה בר״ן ורשב״א שם אבל חנוכה דלא כדברי הטוש״ע ועיין ר״ן שם וח״ש בשבת שם הרבה לידע שיעורו של ר׳ נחמיה יניח חמה כו׳ אלמא דבה״ש מיד משתשקע ובתוך שיעלה הוי לילה דשיעור עלייתו מן הים הוא חצי מיל ועתוס׳ שם והרשב״א נתקשה בגמ׳ שם מאד ע״ש שדחק הרבה. וקושיית תוס׳ הנ״ל מהא דפסחים ל״ד א׳ נראה דלא קשה כלל כי ודאי שיציאת הכוכבים ויציאתו שוין וכן ביאת האור ויציאתו שוין שלכן במדינות הנוטים לא באה האור כלל בקיץ אבל כוכבים עומדים אבל לה״כ דפסחים היינו כל הכוכבים שאין כל הכוכבים נראים עד שיהא לילה משיטהר האור לגמרי מחמת קטנות הכוכבים דומיא דקאמר שם מע״ה עד כ״ה דבע״ה עדיין כוכבים עומדים זמן הרבה ועד שתנץ החמה הוי ד׳ מילין כן מש״ש משקיעת החמה עד לה״כ היינו ג״כ שיצאו כל הכוכבים דכך הוא מדת עובי הרקיע דקא מיירי בסוגיא דפסחים שם וח״ש בשבת שם ולא כוכבים קטנים שאינן נראין אלא בלילה ר״ל אחר ביאת האור שאז נראין כל הכוכבים הקטנים ג״כ כנ״ל אבל יציאת הכוכבים דאמרינן בכל מקום שהוא לילה הוא בג׳ כוכבים לבד ובינונים כמ״ש בשבת והוא חילוק בתרתי והן נראין כהכסיף העליון והשוה לתחתון ולפי שצריך בקיאות גדולה בזה לידע ג׳ כוכבים לבד ויהיו בינונים וכמש״ש בתוס׳ לכך נתנו שיעור בהכסיף כו׳ וכן אביי דהוי דלוי כו׳. וזהו מתורץ קושייתם האחרונה ג״כ מה שהקשו ועוד קשה ניחזי אנן ובלאדם כו׳ וליתא כנ״ל ומלבד זה ל״ק מידי שהשיעור הזה של ד׳ מילין אינו בכל זמן ובכל מקום שנשתנה בכל זמן וזמן וגם תי׳ שתירצו שם י״ל דמספקא להו הוא תמוה דבדבר מפורש בפסחים שם אבל לפמ״ש הכל ניחא ולפ״ז השיעור מן השקיעה עד הלילה אינו אלא ג׳ רביעי מיל ואף שבמדינותינו יותר הוא כנ״ל לפי שינוי האופקים ושינוי הזמן והזמן של הד׳ מילין ושל ג׳ רביעי מיל הכל על אופק שלהם בא״י ובבבל אבל כאן מארכת יותר וכן הזמן על הימים השוים בתקופת ניסן ותשרי שבהן הכל משתער. ובזה מתורץ שלא תוכחש מ״ש הרמב״ם וא״ע ששיעור הנשף הוא כ׳ מעלות שיעור שעה ושליש ולפי דעת הגמרא הוא שעה ומחצה וגם שם דברי הגמ׳ מוכחש בחוש שלפ״ז לא יהי׳ לילה ד׳ חדשים במדינותינו אבל שיעור הרמב״ם וא״ע על קו השוה ודברי הגמרא על אופקם. ולפי מה שכתבתי מתחיל בה״ש תיכף בשקיעת החמה וזהו בה״ש בין ביאת השמש להתחלת ביאת האור שהוא הכסיף שאז נשקע אורה מלהאדים וכן דם נפסל בשקיעת החמה וכן אין להתפלל מנחה או ח״ש לייט כו׳ אמאן דמצלי עם דמדומי חמה ואילו לדברי התוס׳ עוד היום גדול וכן אז יתחיל שבת וח״ש ב״ה מתירין עם השמש ותוס׳ שבת ל״ל כמ״ש תוס׳ פ״ק דר״ה וירושלמי הנ״ל וכ״כ בס׳ יראים והביאו המרדכי בספ״ב דשבת וכת׳ דמשתשקע החמה דשם היינו תחילת השקיעה וכן בחנוכה דלשון משתשקע הוא זמן קודם לשקיעה כמ״ש בפ׳ הפועלים משיפקסו עד שיפקסו מבעיא ליה ובהא ניחא מ״ש אדשמשא אריש דיקלא כו׳ במתא חזי תרנגולא ולפר״ת הוא קודם לזמן קבלת שבת אלא שדעתו שם שבה״ש הוא קודם לתחילת שקיעה מעטו ומכירין העולם שרוצה ליכנס ברקיע וכל הזמן דתלתא רבעי מיל הוא קודם לשקיעה ודבריו אינן נראין דזה לומר הכסיף התחתון והעליון הכל קודם שקיעה ואביי דהוי דלוי כו׳ וכן תנן וב״ה מתירין עם השמש. ועוד נראה שם דג׳ כוכבים שהוא לילה הוא מהלך חמש מילין אחר השקיעה כדעת ר״ת ע״ש סי׳ ס״א ולא נראה בזה ג״כ דבריו דאם כן שיעור ג׳ כוכבים מופלג הרבה משיעור הכסיף עליון ואנן אמרינן שם הלכה כר׳ יוסי להחמיר ובה״ש שלו הוא תיכף אחר בה״ש דר׳ יהודה ולפי׳ שיעור טבילה אין ביניהם כמ״ש תוס׳ שם ואילו כאן א״ר יוסי כוכב א׳ יום כו׳ ג׳ לילה ועמש״ל וכ״כ במרדכי פ״ד דברכות סי׳ ע״ח משם רב האי גאון דאחר השקיעה יכול להתפלל מעריב כו׳ ע״ש ולפ״ז ניחא הכל. אך עדיין ל״ע לפמ״ש לעיל דהלכה כר׳ יוסי לענין תענית א״כ קשה קושיית תוס׳ שם ד״ה אלא לענין אכילה קשה דמשום שיעורא פורתא כו׳ ודאי דקושיא גדולה היא ותירוצם דחוק מאד דהא בהדיא אמרינן שם דשליש בה״ש דר״י והדר מתחיל כו׳ משמע שידוע להם שמיד הוא מתחיל וכן הרא״ש נדחק שם בתירוץ תוס׳ הנ״ל ודוחק גדול הוא אבל אחר העיון נראה לי העיקר שאין לוזו ממנו לטעות נפל בספרים וכצ״ל דלא אכלי כהנים תרומה עד דשליש בה״ש דר׳ יהודה דבבה״ש מיד מותר לאכול תרומה כמ״ש וכן השמש וטהר אלא דג׳ שקיעות הן אחד התחלת השקיעה והוא בה״ש לר׳ יהודה והשני סוף שהשמש מאדים ומכסיף שאז נשקע ניגולי החמה והוא בה״ש לר׳ יוסי אחר בה״ש דר׳ יהודה תיכף והוא ל״ה דלאמר אל כוכב אחד יום שנים כו׳ הכל אליבא דר׳ יוסי ורא״ה דהא עלה א״ר יוסי לא כוכבים כו׳ והנה הכוכבים עולים זה אחר זה תיכף וח״ש כהרף עין ולעיל אמר שמואל ג׳ רבעי מיל אליבא דר׳ יהודה וכאן אליבא דר׳ יוסי וזה שקבעה גמ׳ דבריו כאן אחר שאמר הלכה כר׳ יוסי ומ״ש בריש ברכות דאין אוכלין עד ל״ה היינו לר׳ יוסי ומה דלאיבעיא שם ביאת שמשו או ביאת אורו אורו הוא משקיעה שלישית דפסחים שהוא ד׳ מילין אחר השקיעה שאז באה האור לגמרי כמה שכתבתי לעיל וח״ש כדאמרי

הגהות רעק״א

רסא סעיף א׳ בין השמשות. להדליק הנר לצורך שבת ומ״מ סגי בנר אחד ולא יותר מג״א סי׳ רס״ג סקי״א ואחר העיון נ״ל דברי המג״א שם קאי אמה שכ׳ מקודם ואם שכחה לברך עד שחשכה (ר״ל דלא הדליקה) יש לסמוך על מהר״ש (היינו דתאמר לנכרי להדליק והיא תברך) ועיין סי׳ רע״ו (ס״ג) [ס״ב] (ר״ל דסמכי׳ על הפוסקים אמירה לנכרי בשבת אפילו מלאכה גמורה מותר לצורך מצוה) וע״ז כ׳ ומ״מ סגי בנר א׳ א״כ י״ל דהיינו בחשיכה דזה אין היתר כשיש נר א׳ אבל בה״ש י״ל דהותר אפי׳ להרבות נרות דהא מקרי צורך שבת ובפרט להדליק ב׳ נרות דהעולם נזהרים שלא לפחות מב׳ נרות א׳ נגד זכור וא׳ נגד שמור כדלקמן רסי׳ רס״ג י״ל דהוי כמו נר יא״צ במג״א סק״ו וכן יש לדקדק קצת דמ״ש המג״א שם סי׳ רס״ג סי״א על דברי מהר״ש ומיהו בה״ש ל״ג אשבות לא כ׳ עלה דאם יש נר א׳ סגי: מג״א ס״ק ז׳ להדליק הנר. קאי על דברי הג״ה קודם חשכה יכול לו׳ להדליק: סעיף ב בהג״ה ואם רוצה להקדים. בלבוש סי׳ רס״ג כתב דהוי כמו נדר ומהני לזה התרה ובא״ר פקפק ע״ז ועיין מ״ש בגליון סי׳ רנ״ג במג״א סכ״ו:

חכמת שלמה

רסא סעיף א׳ ספק חשיכה והוא בין השמשות וכו׳ אבל מעשרין את הדמאי וטומנין את החמין ומערבין עירובי חצירות וכו׳. נ״ב יש להסתפק אם הכוונה אף בברכה דיברך ג״כ כמו באם ערב עליו מבע״י או הכוונה בלא ברכה כיון דבאמת בה״ש הוי ספק יום ספק לילה ואם הוי ידענו דהשתא לילה לא היה יכול לערב וא״כ ניהו דלדידן הוי ספק ועירובי חצירות דרבנן והוי ספק דרבנן ולהקל. מכל מקום לענין ברכה הוי להיפוך ספק דרבנן לקולא ככל ספק ברכות להקל. ולכאורה היה נראה לי כדיעה זו דאין מברכין אך לכאורה הוי קשה לי מן הש״ס דפריך עם חשיכה אין ספק חשיכה לא והא תנן ספק חשכה ספק לא חשכה מערבין ע״ח ומשני כאן בע״ת כאן בע״ח ולמה לא משני דשניהם בע״ת ולכך צריך להזהיר עם חשיכה כדי שלא יפסיד הברכה דאם ימתין עד ספק חשיכה יפסיד הברכה ולכך מזהיר עם חשכה ומה קושיא. ומזה היה מוכח דמברכין אף בספק חשיכה. אך נראה דבזה יש ליישב דעת

מחצית השקל

רסא **(ס״ק א) ב״ה ואם נסתפק כו׳ אסור ב״ח.** עי׳ שם כי הב״ח דייק כן מלשון רש״י וקמ״ל אע״ג דהוי כעין ס״ס חדא דלמא אכתי הוא קודם ב״ה ואת״ל שהוא ב״ה הא ב״ה גופיה ספק יום הוא קמ״ל דאסור והטעם כתב בספר ת״ש דהוי ספק חסרון ידיעה ולענ״ד אפי׳ ביום המעונן דהוא ספק לכל ומה שהוא ספק לכל העולם אינו בכלל ספק חסרון ידיעה. עיין בי״ד סי׳ ק״י ואע״ג דאפשר לדחות דאפילו ביום המעונן מקרי חסרון ידיעה דודאי אינו מעונן בכל העולם מ״מ בלא״ה א״ש ול״מ ס״ס כמ״ש התוס׳ כתובות בסוגיא דפתח פתוח שם אונס חד הוא חד דד׳ הספיקות חד הס אי הוא לילה או יום: **(ס״ק ב) אין מעשרין כו׳ וכ״מ ס״ס ר״ס.** ר״ל מדהוצרך לשאול עם חשיכה הפרשתם חלה מכלל דספק חשיכה אסור להפריש חלה דאל״כ ה״ל להמתין בשאלת החלה עד ספק חשיכה כנ״ל בסי׳ ר״ס בשם רש״י ול״ל כמ״ש מ״א בסי׳ ר״ס גבי ערובי חצרות דוקא דיעבד הותר עירובי חצירות ב״ה משום מצוה אבל לא לכתחלה זה אינו דע״כ בהפרשת חלה ליכא שבות כלל דאל״כ גם דיעבד לא היה מותר ב״ה דהא בהפרשת חלה ליכא מצוה ולא משום כבוד שבת דהא קי״ל חלת חו״ל אוכל והולך ואח״כ מפריש וא״כ מאי כבוד שבת איכא בהפרשת חלה ואי ס״ד דמותר להפריש חלה ב״ה ע״כ אפי׳ לכתחלה שרי דלית בה איסור כלל וא״כ תקשי למה הקדים לשאול על החלה עם חשכה אע״כ דאסור להפריש חלה ב״ה ומה״ט גופיה משום דליכא מצוה בהפרשת חלה דהא אוכל והולך ואח״כ מפריש ולית ביה משום כבוד שבת כנ״ל. ובחלת ארץ ישראל דאין לו תיקון ע״י שיאכל ואח״כ יפריש מודה מ״א דמותר ב״ה אם אין לו מה יאכל בשבת וכמ״ש ס״ק ו׳ לענין מעשר וטבילת כלים ולכן סיים מ״א ס״ק זה וע׳ סי׳ תק״ו ר״ל בס״ק ח׳ שכתב מ״א שם אם חל ע״פ בשבת ושכח ע״ש להפריש חלה מלחם חמץ דאין לו תקנה אפילו בח״ל לאכול ואח״כ להפריש א״כ כה״ג אם חל ע״ש בער״פ ושכח להפריש חלה מחמץ ונזכר ב״ה בע״ש מותר להפריש ב״ה דכה״ג הוי מצוה וכ״כ בספר ת״ש: **(ס״ק ד) ואין מערבין כו׳ דמיקני ביתא הוא.** ר״ל דכל אדם יש לו לילך מביתו וממקום שביתתו אלפים אמה לכל רוח וכשרוצה לילך למזרח ביתו ד׳ אלפים אמה מניח ערובו סוף אלפים אמה מביתו וה״ל כאלו קנה שם במקום ערובו שביתה ושם הוא ביתו נמצא יש לו ממקום ערובו אלפים אמה לכל רוח א״כ מעירו לצד המזרח יש לו ד׳ אלפים א״כ ה״ז דומה שקנה בית במקום שמניח העירוב וזה אסור ב״ה משא״כ ע״ח דלא תקנו כ״א משום דהבתים שייכים כל אחד ליחיד והחצר משותף בין כל בעלי החצר נמצא דחצר נגד הבתים דומה לר״ה נגד רה״י ואם יוציאו מן הבתים לחצר יטעו להוציא גם מרה״י לר״ה לכן תקנו ערובי חצירות דהיינו כל בית שבאותו חצר יתן פת תוך בית אח׳ שבאותו חצר ועי״ז הוי כאלו כולם דרים באותו בית ולא הוי משום קנין כאלו קנה אותו בית אלא משום דירה כאלו דרין כולם שם וא״כ כמו שהחצר שייך לכולם כן הבית דהא כלם דרין יחד וכן שאר הבתים נחשבו כאחד וכמבואר לקמן סי׳ שס״ו ולכן שבות זה דע״ח קיל מע״ת וכמ״ש סי׳ תקכ״ח. אולם כן הוא בביצה דף י״ז דלאין מניחין ערובי תחומין מי״ט ראשון לשני דלמיקנא שביתה בי״ט אסור וכתבו התוס׳ אבל ערובי חצרות מותר דלא הוי קנין ע״ש. אבל כאן בפ׳ במה מדליקין אהאי דינא דהכא כתב רש״י ותוס׳ הטעם דע״ת דאסמכוהו רבנן אקרא חמיר משא״כ ע״ח דליכא אסמכתא קיל ע״ש: **(ס״ק ו) ומותר כו׳ הוי מצוה כו׳ טרוד ונחפז כו׳.** דהרמב״ם ס״ל ניהו דקי״ל כרבי דלא גזרו על שבות ב״ה מ״מ היינו דוקא במקום מצוה או שהוא טרוד ונחפז לאותו דבר כדלקמן סי׳ שמ״ב ועיין במ״א ס״ס ש״ז: **וכתב רש״ל בתשובה ר״ס מ״ו.** כצ״ל: **נמצא שהיה מצטער בשבת.** ר״ל וזה נראה לכאורה שהוא מותר ודומה לטרוד ונחפז ואעפ״כ סיים ועוד לבי נוקפי כו׳: **(ס״ק ז) להדליק כו׳.** ודמיא להא דאמרי׳ איניהו מיכל כו׳. והוא בחולין דף מ״ט ע״ב מאי דקי״ל חלב טהור שהוא נגד אבר שניקב ואותו נקב מטריף הבהמה אמרינן דחלב טהור שכנגדו סותם בעד הנקב וכשר אבל חלב טמא אינו סותם וחלב שעל הקיבה יש מקום אחר מבואר שם בגמ׳ מקומו פליגי בני א״י עם בני בבל בני א״י ס״ל דהוא חלב טהור ואוכלים אותו ובני בבל ס״ל דהוא חלב טמא ואין אוכלים אותו. ומסקינן שם דאפי׳ לבני בבל דאין אוכלים אותו דמחזיקין אותו לחלב טמא מ״מ בזה יש לו דין חלב טהור שיסתום הנקב וזהו מודים בני בבל דהא איניהו היינו בני א״י אוכלים אותו א״כ לדידן בני בבל נקיל בזה שיסתום הנקב. ומזה הביא מהרי״ו דמיון מה לנדון דידן כיון דבכמה מקומות עדיין הם עושים מלאכה א״כ גם באותו מקום שקבלו שבת שאסורים במלאכה ע״י עצמם עכ״פ אמירה לגוי גם לגבייהו שרי. אבל באמת אינו דמיון אמיתי דהתם הטעם דחלב טהור סותם דהוא מיהדק וחלב טמא אינו סותם דלא מיהדק וע״ז מסיק הש״ס בחלב שעל הקיבה הנ״ל כיון דבני א״י אוכלים ע״כ דמיהדק ומיהו לבני בבל לא אוכלים מ״מ ודאי לא פליגי במציאות אם הוא מיהדק אלא דבני בבל ס״ל דלא מיהדק שפיר או משום תותב כמבואר שם מה״ט גם לבני בבל עכ״פ סותם כיון דעכ״פ מיהדק וזה לא שייך כאן ועיין במשנה למלך פ״ג מהל׳ שגגות דין ה׳ בד״ה מעתה אלך לי אל הר המור כו׳: **וא״ת הא בלא״ה שרי כמ״ש ס״ס רס״ג.** ר״ל וקשיא תרתי חדא דלא אצטריך מהרי״ו לטעמיה ועוד דמהרי״ו לא התיר כי אם אמירה לגוי. ולפי מ״ש ס״ס רס״ג מותר לו׳ אפי׳ לישראל שלא קיבל עדיין שבת: **אבל בצבור כו׳.** ומהרי״ו מיירי בצבור: **וגרע מב״ה כמ״ש סעיף ד׳.** הוא סברת מ״א עצמו ואינו מוכרח בדברי מהרי״ו ור״ל כיון שחל עליהם שבת בע״כ מסברא ראוי לו׳ דאפי׳ שבות דאמיר׳ לגוי ולצורך מצוה מ״מ אסור אע״ג דב״ה כה״ג מותר מ״מ בציבור כיון דבע״כ קבלו שבת ולאחר קבלת שבת מבואר סעיף ד׳ דאפילו שבות במקום מצוה לא הותר וכ״ז לולי טעם מהרי״ו וע״ז סיים מ״א ולכן הוצרך מהרי״ו לטעם אחר: **ומיהו לצורך מצוה אפשר כו׳.** עכשיו חוזר מדבריו הראשונים שכ׳ אי לאו טעמים דמהרי״ו אפי׳ אמירה לצורך מצוה הוי אסור ואייתי ראיה מסעיף ד׳ דקבלת שבת חמיר מב״ה ואפי׳ שבות במקום מצוה אסור דהא אסור להטמין לצורך שבת או לערב לצורך מצוה וזה דחי עכשיו ניהו דחמיר מב״ה לענין שישראל בעצמו אסור לעשות שבות אפי׳ לצורך מצוה. מ״מ בשבות דאמירה לגוי דקיל משבות שעושה ישראל בזה גם אחר קבלת שבת מותר לצורך מצוה: **(ס״ק ח) שצריך כו׳ מ״ע דאורייתא.** דלהרמב״ם דס״ל דלא נאמר תוספת אלא לענין עינוי דיה״כ אבל לא לענין מלאכה בין ביה״כ ובין בשבת לדידיה הוכיח הרב״י דע״כ ס״ל להרמב״ם דלפי׳ מדרבנן א״צ להוסיף בשבת משום איסור מלאכה וא״כ ע״כ המחבר שפסק שצריך להוסיף ע״כ צ״ל דלפי׳ עשה מן התורה יש בו כהפוסקים החולקים על הרמב״ם: **(ס״ק ט) ג׳ רבעי כו׳ כמו רביעית שעה כו׳ וב״ח כ׳ וכו׳ וכן ראיתי כו׳ שפי׳ ממלאכה ב׳ שעות כו׳.** ונסתפקתי בטעם שיעור ב׳ שעות דבגמ׳ איכא פלוגתא בשיעור התחלת השקיעה עד ל״ה דאיכא דס״ל דהוי מהלך ד׳ מיל ואיכא דס״ל דהוי מהלך ה׳ מיל. ובפוסקים איכא מחלוקת בשיעור מיל די״א דשיעור מיל הוא רביע שעה וחלק כ׳ משעה בשעות ההשואה דהיינו ח״י מינוטי״ן או ששיעור מיל הוא ב׳ חומשי שעה והוא כ״ד מינוטי״ן וכמבואר מחלוקתם לקמן סי׳ תנ״ט וא״כ י״ל דהני אנשי מעשה ס״ל כמ״ד דמתחלת השקיעה עד ל״ה הוא שיעור ה׳ מיל וס״ל כמ״ד דשיעור מיל הוא רביע שעה וחלק כ׳ משעה וא״כ ה׳ מיל עולה שעה ומחצה וג׳ רביע

הגהות וציונים

1. סי׳ מו.

באר הגולה המלא

רסא א שבת (ל״ד.). ספק חשכה ספק אינו חשכה אין מעשרין את הודאי, ואין מטבילין את הכלים, ואין מדליקין את הנרות. אבל מעשרין את הדמאי, ומערבין וטומנין את החמין: ב ר״י (הובא בטור סי׳ שמ״ב). כל שבות דרבנן מותר בין השמשות לצורך מצוה, כגון ליטול עירובו המונח בכרמלית או לעלות אחריו באילן או ליטול ממנו לולב המונח עליו או שהיה טרוד והוצרך לעשר פירות בין השמשות, וכ״כ הר״י שמותר לומר לעכו״ם ביהש״מ להדליק הנר: ג רמב״ם בפכ״ד מהלכות שבת (ה״א). כל הדברים שהן אסורין משום שבות לא גזרו עליהן בין השמשות אלא בעצמו של יום הוא שהן אסורין אבל בין השמשות מותרין, והוא שיהיה שם דבר מצוה או דוחק. כיצד, מותר לו בין השמשות לעלות באילן או לשוט על פני המים להביא לולב או שופר, וכן מוריד מן האילן או מוציא מן הכרמלית עירוב שעשה, וכן אם היה טרוד ונחפז ונצרך לדבר שהוא משום שבות בין השמשות הרי זה מותר, אבל אם לא היה שם דוחק ולא דבר מצוה אסור. הביאו טור והב״י סימן שמ״ב. לשון הטור בסי׳ שמ״ב עי׳ לעיל אות ב׳. וזה לשון הב״י שם: הרמב״ם כתב בפרק ו׳ מהלכות עירוב שכל דבר שהוא מדברי סופרים לא גזרו עליו בין השמשות במקום מצוה או בשעת הדחק, ובפרק כ״ד מהלכות שבת כתב כל הדברים שהן אסורים משום שבות לא גזרו עליהן בין השמשות וכו׳, והוא שיהא שם דבר מצוה וכו׳, וכן אם היה טרוד ונחפז ונצרך לדבר שהוא משום שבות בין השמשות וכו׳, וכתב הרב המגיד והוסיף זה לשונו אם היה טרוד ונחפז וכו׳ ונ״ל שיצא לו ממה שהוא סבור שאם עירב אדם עירובי תחומין לדבר הרשות שעירובו עירוב כמבואר פרק ו׳ מהלכות עירובין ואף על פי כן אמרו שלא גזרו עליו משום שבות, אלמא כל שהוא דחוק בין השמשות מותר עכ״ל (הרב המגיד): ד הרי״ף (יומא ב:) ורא״ש (שם פ״ח סי׳ ח׳). ת״ר ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש יכול בתשעה ת״ל בערב אי בערב יכול משתחשך ת״ל בתשעה הא כיצד מתחיל ומתענה מבעו״י שכן מוסיפין מחול על הקדש, אין לי אלא לפניו לאחריו מנין ת״ל מערב עד ערב, אין לי אלא יוה״כ שבת בראשית מנין תלמוד לומר תשבתו, ימים טובים מנין תלמוד לומר שבתכם כל שביתה שאתה שובת אתה מוסיף לה בין מלפניה בין מלאחריה, יכול יהא חייב כרת על התוספת ת״ל וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי וגו׳ על עצמו של יום ענוש כרת אבל אינו ענוש כרת על התוספת וכו׳. והר״ן (שבת ט״ו.). כתב הרמב״ן ז״ל שזה הזמן הנזכר בכל התלמוד לתוספת שמוסיפין מחול על הקדש, שאי אפשר לומר שיהא בעוד שהשמש זורחת על הארץ וכו׳ ואי אפשר גם כן שיהא בזמן בין השמשות וכו׳, אלא ודאי זמנו של תוספת היינו מתחלת השקיעה שאין השמש נראה על הארץ עד זמן בין השמשות, והזמן הזה שהוא שלשת מילין ורביע רצה לעשותו כולו תוספת עושה רצה לעשות מקצת ממנו בלבד עושה ובלבד שיוסיף איזה זמן שיהיה ודאי יום מחול על הקדש וכו׳. והמגיד בפרק ה׳ (ה״ד) **בשם הרמב״ן מהא דיומא פ״א.** דע שר״ת והרמב״ן ז״ל פירשו ששתי שקיעות הן, הראשונה משתשקע החמה מעובי הרקיע ונסתלקה זריחתה מעל הארץ והיא מהלכת כל עובי הרקיע וזהו מהלך ד׳ מילין כמוזכר בפסחים, והשקיעה השנית האמורה כאן היא סוף השקיעה שכל זמן שהיא כנגד חלונה ועדיין אינה מהלכת אחורי כפה פני מזרח מאדימין כנגד מקומה של חמה, וזהו שאמרו כאן משתשקע החמה משתשקע כבר, ושם בפסחים אמרו משקיעת החמה, והביאו ראיות לזה שיום הוא משהחמה נעלמת ממנו עד סוף השקיעה הזאת ובתחלת השנית וכן הדברים נראין, וכתבו הם שהוא מהלך שלשת מילין ועוד, ובזמן הזה הוא תוספת מחול על הקדש רצה להוסיף כולו מוסיף, ולא נתבאר זה בדברי הראשונים ז״ל: ה המגיד שם. עי׳ לעיל אות ד׳: ו שבת (ל״ד:) וכרבי יהודה וכדמפרש לה רבה. תנו רבנן, בין השמשות ספק מן היום ומן הלילה, ספק כולו מן היום, ספק כולו מן הלילה, מטילין אותו לחומר שני ימים. ואיזהו בין השמשות, משתשקע החמה כל זמן שפני מזרח מאדימין, הכסיף התחתון ולא הכסיף העליון בין השמשות, הכסיף העליון והשוה לתחתון זהו לילה, דברי רבי יהודה. רבי נחמיה אומר, כדי שיהלך אדם משתשקע החמה חצי מיל. רבי יוסי אומר, בין השמשות כהרף עין זה נכנס וזה יוצא ואי אפשר לעמוד עליו וכו׳. הא גופה קשיא, אמרת איזהו בין השמשות משתשקע החמה כל זמן שפני מזרח מאדימין, הא הכסיף התחתון ולא הכסיף העליון לילה הוא, והדר תנא הכסיף התחתון ולא הכסיף העליון בין השמשות. אמר רבה אמר רב יהודה אמר שמואל, כרוך ותני, איזהו בין השמשות משתשקע החמה כל זמן שפני מזרח מאדימין, והכסיף התחתון ולא הכסיף העליון נמי בין השמשות, הכסיף העליון והשוה לתחתון לילה וכו׳. איתמר שיעור בין השמשות בכמה, אמר רבה אמר רב יהודה אמר שמואל שלשה חלקי מיל, מאי שלשה חלקי מיל, אילימא תלתא פלגי מילא ניחא מיל ומחצה, אלא תלתא תילתי מילא ניחא מיל, אלא תלתא ריבעי מילא.